

DOBCSÁNYI FERENC

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

Az emberi harmónia igaz példaképe

– EMLÉKEZÉS ÁPRILY LAJOSRA –

1997-ben kettős évfordulója volt Áprily Lajosnak, a 20. századi magyar költészet legvonzóbb egyéniségének. Születésének 110. és halálának 30. évfordulójára emlékeztünk. Az ő példaértékű emberi nagyságát megidézni talán sohasem volt annyira időszerű, mint éppen napjainkban, mikor lépten-nyomon azzal szembesülhetünk, hogyan válik a bennünket körülvevő világ egyre embertelenebbé, és hogyan taposnak nap mint nap sárba – szemrebbenés, arcpirulás nélkül – minden szép és igaz emberi értéket. Csak erőt, hitet adhat, ha ebben a válságos helyzetben megidézzük Áprily Lajos emberséget példázó szellemi örökségét, elgondolkodtató életútját.

Találón állapítja meg *Győri János* az Arcok és vallomásokban Áprily Lajosról, hogy „mindenek előtt költő volt, az emberek között teljesített szolgálatot, gyönyörű tehetséggel s mindig embersége tiszta törvényei szerint. Most már azt is mondhatjuk: nagy költő volt. Szerénysége nem tiltakozhat.”¹

Áprily (1887) is az 1880-as évek szülötte volt, akárcsak Babits Mihály (1883), Juhász Gyula (1883), Kosztolányi Dezső (1885), Tóth Árpád (1886), Füst Milán (1888). „Csupa poeta doctus, a távoli Erdélyből ideszakadt Áprilyval együtt... – írja *Benedek Marcell* róluk. Nemcsak tehetségük, doctus voltuk is segítette őket: az intellektus, a mélyen magukba szívott és tudatosan feldolgozott kultúra Ady zseniális ösztönösségével szemben.”²

Áprily a költészetben az emberi harmóniát kereste, s művészi tudatossággal védekezett az összhangot megbontó belső erők ellen is. Líráját frappáns tömörséggel *Bata Imre* így jellemezte: „Tradíció és harmónia, arány és erkölcs nyílnak – mint a virágok – verseiben, titokból, szívből, viharból, hegyekből, erdőkből, kődökből és sok fényből épült lírájában. Az emberi fájdalom enyhül bennük emberi bölcsességgé, szigorú és ökonomikus formává, amelyben a nyugtalanságot leggyakrabban az enjambement jelzi, meg néhány különös jelzős kapcsolat.”³

Költészetének fájdalmas tónusát egyrészt olthatatlan honvágya adta, másrészt az a kor, amelyben élt. Erről – családjáról szólva – így vallott a költő: „Idegzetünk finom húrjain nagyböngővonóval játszott a történelem.”

A látszat ellenére sem volt apolitikus költő, ahogy azt sokan vélték. „Igaz, hogy csak sóhajt ott, ahol más talán zokogna, igaz, hogy képekben, nyelvmuzsikájának modulációiban fejezi ki mind azt, amit más talán közvetlenül, szívének, idegeinek kitépt darabjaival együtt hozna elélnk.”⁴ Valóban nem tartozott a küzdők közé. Ez ábeli alkatából, egyéniségéből fakadt. „Mit keresnének árva-ketten, /hol égig ér a gyűlölet?! Én gyűlöltre nem születtem/ és itt szeretni nem lehet, – vallja önmagáról a költő *Antigoné* című versében. Éppen egyéniségét megőrizve adhatott viszont eredeti, meggyőző és emberien tiszta választ a „zord szelekkel támadó időknek.” A költővel együtt mondhatjuk: „az ember dallamát” írta „a kor falára”, azt az örök érvényű dallamot, amelyről bizakodó hittel valljuk, hogy mindig korszerű lesz, míg az ember képes lesz megőrizni – a kedvezőtlen körülmények ellenében is – emberi arculatát és méltóságát.

Áprily nemcsak költőként, hanem tanárként is ember maradt a szó legnemesebb értelmében. Közel 40 évig nevelte tanítványait az irodalom, a szépség, az ember, a természet szeretetére. Több helyen is tanított. Így a nagyenyedi Bethlen Kollégium tanítóképzőjében, majd gimnáziumában, a kolozsvári református kollégiumban, a budapesti Lónyai utcai református gimnáziumban, végül pedig az igazgatása alatt híressé vált Baár-Madas Leánynevelő Intézetben. Arra a kérdésre, hogy tanári varázsának, tanítványai szeretetének mi volt a titka, *Bozóky Éva* egyik írása nyomán⁵ próbálunk majd összefogottan választ adni.

A költő tanárként is a szelídség, a halk szavúság megtestesítője volt. Egyetlen fegyelmező vagy kemény szavát sem hallotta senki. Óráin mégis csend volt, mert le tudta kötni tanítványai figyelmét s felcsigázni érdeklődését: hihetetlenül gazdag tudásával, ragyogó előadókészségével. Szinte valamennyi nagy európai nyelvet beszélte. Egyszersmind alapos ismerője volt a világirodalomnak, a görög-latin kultúrának. Ez a nyitottság azonban nem akadályozta meg abban, hogy ne szívja magába kitorölhetetlenül a magyar nép, a magyar irodalom és történelem gazdagító hagyományát is.

Mindezért méltán tisztelhatték, csodálhatták tanítványai. Szeretni viszont rokonszenves, vonzó személyiségéért szerették, aki mindig melegszívű emberként, megértő barátként közeledett hozzánk, aki bennük is az embert látta és tisztelte. Ezáltal vált képessé arra is, hogy életre szóló élmény-nyel, útravalóval ajándékozza meg a gondjaira bízott tanítványait.

Alázatos irodalomszeretete a magyarázata a természet iránti szeretetének is. Ez a kettős vonzódás, mely nála a lélek mélyéből fakadt, segítette őt ahhoz is, hogy a humán és reál műveltség elemeit egységben láttassa. „Ha kirándulni vitte diákjait, és meglátott egy virágot, nemcsak magyar, latin, német, francia, angol, orosz és román nevét közölte, de népdalt, mesét, mondát is talált róla, rendszerint több nyelven is.” Így érthető, hogy miért válhattak felejthetetlen élménnyé a visegrádi túrák, az erdélyi utak, ahol még azt is megtanulhatták a fiatalok, hogy az élet, a világ szép, a létezés gyönyörű, az ember pedig szeretetre méltó.

Mondanunk sem kell, hogy Áprilyban ember, tanár, költő oszthatatlan egyet jelent. Egyik verse, mellyel lezárni szeretnénk szellemi örökségének megidézését, erre vall.

Ha nem leszek, nem fogja tudni senki,
sorsomnak mennyi furcsa titka volt,
A hült sorok: megannyi érc-koporsó,
s a könyv, a könyvem gránit-kriptabolt.

De túl romon, ha perce jön csodáknak,
a mély megkondul, mintha vallana,
s a bolt alól harangtisztán kicsendül
s magasra száll az ember dallama.

(Vallomás)

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Győri János: Áprily Lajos: Arcok és vallomások, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. Második kiadás, 1970.
2. Benedek Marcell: Áprily Lajos: Ábel füstje, Irodalomtörténet, 1959.
3. Bata Imre: Áprily Lajos: Ábel füstje, Alföld, 1965.
4. Kuncz Aladár: Áprily Lajos költészete. Bevezető a *Vers vagy te is* című kötethez, 1926.
5. Bozóky Éva: 100 éve született Áprily Lajos, a tanár és a költő, Nők Lapja, 1987.